

Ocene in poročila

Borut Batagelj, Izum smučarske tradicije : kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941. Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Ljubljana 2009, 512 str., ilustr. (Zbirka Zgodovinskega časopisa: zv. 38).

Jahorina, zima 1936. Utrujeni smučarji na znanem sarajevskem hribu si privoščijo počitek v koči. Postreže jim oskrbnik, ki je Slovenec. Eden od smučarjev ima poškodovane smuči, zato poiščejo lokalnega mojstra. Tudi ta je Slovenec. Nato si za naslednji dan omislijo smučarskega učitelja in spet najdejo Slovenca. Sami Slovenci ... tudi tamkajšnji prvak v tekmah, »vsi so naši ljudje z Vrhnike, iz Gorice in Ljubljane. Smučanje je pač slovenski šport,« je tiste zime poročal znani smučarski delavec Drago Ulaga. Kakopak »slovenski šport«, in to (že) tedaj, pravzaprav že od prej, že od časa Valvasorja in njegove Slave vojvodine Kranjske, celo že iz časov pred Slavo, pred poznim 17. stoletjem. Slovenci smo od nekdaj bili smučarji, morda sodimo celo med prve smučarje v Srednji Evropi. In zato nam uspehi tistih, ki smučajo »od včeraj«, seveda nikakor ne morejo do živega. Skozi zgodovino in v daljno prihodnost smo in bomo boljši, hitrejši in močnejši - povsem v skladu z zlato coubertinovsko olimpijsko logiko. Z Bloške planote prek Bloudkove planiške »naprave« in prek Bojana Križaja do Tine Maze in velikega kristalnega globusa, ko bo za Slovence smučarje najbrž sledil začasni fukuyamovski konec zgodovine. To smo mi, športni smučarski narod (pravzaprav nacija). Ob tem ni nikakor presenetljivo, da sta bili po raziskavi Slovensko javno mnenje iz leta 2000 »področji«, na kateri je bilo največ vprašanih osebno »zelo ponosnih«, »slovenski uspehi v športu« in »osamosvojitve Slovenije«.

Takšen je pač kolektivni zgodovinski spomin prepletenosti slovenskega človeka in vijuganja po zasneženih strminah. Precej jasen, »domač«, razumljiv in preprost ter zato tudi široko sprejet. Le čemu torej Borut Batagelj, eden vodilnih slovenskih kulturnih in socialnih zgodovinarjev mlajše generacije, ki velja v širšem evropskem okviru za izjemnega poznavalca večplastnega fenomena smučanja, naslovi svojo obsežno študijo o slovenski smučarski zgodovini Izum smučarske tradicije? Tista besedica izum se zdi nekako odveč ... Batageljev odgovor na to vprašanje ni tako preprost kot zgornji mit, dolg je kar petsto strani, toda, temu navkljub (in prav

zato), prepričljiv, berljiv in veliko bolj vznemirljiv kot mantra o »nacionalnem športu«.

Batagelj v svoji monografiji pristopa k problemu smučanja na Slovenskem na klasičen kulturnozgodovinski način. Izhajajoč iz ugotovitve Petra Burka, da je historiografija danes že »na poti h kulturni zgodovini česarkoli«, je konceptualno, tematsko in metodično zasnoval izjemno široko zgodovino smučanja kot »kulturne prakse«, ki jo vpenja v širši družbeni in geografski kontekst obravnavanega časa. Njegov pristop je zato obenem tudi povsem izviren, saj ne le, da primerljivega dela na Slovenskem še ni, podobne knjige ne moremo dobiti niti v mednarodnem prostoru. Že ob bežnem pregledu kazala bralec zlahka dojame vso tematsko širino in avtorjev preiščeni koncept. Delo je namreč zasnovano izrazito problemsko, četudi ob tem sledi v zgodovino pisju nujnemu kronološkemu kriteriju.

Avtor se sprva posveti t. i. predmoderni smučarski dobi, kjer posebej pretrse starosvetno bloško smučanje z njegovimi mitološkimi razsežnostmi vred. Tako že kmalu v začetku bralca razveseli (ali razočara), saj ugotavlja, da so domala vsi dosednji spisi o bloškem smučanju en sam velik panegirik omenjenemu pojavu. Četudi priznava, da gre pri tem za pojav, ki je »brez dvoma izrednega pomena za slovensko in tudi srednjeevropsko smučarsko zgodovino«, se ga brez zadržkov odloči demistificirati. Batagelj nato v nadaljevanju zlahka in argumentirano dokáže, kako se moderno smučanje na Slovenskem ni razširilo z Blok. Tamkajšnja oprema in smučarska tehnika sta preprosto bili izoliran tip smučanja, »etnološka rariteta«, ki je postala slavna in cenjena šele s pojavom - modernega smučanja. In ko je slednje v času med obema vojnama prodiralo med množice, ko je postajalo »nacionalni šport«, se je preprosto uveljavila stereotipna predstava o navidezni kontinuiteti med Blokami in modernimi slovenskimi smučarji (ta prizadevanja še posebej predstavi s poglavjem o razvoju slovenske smučarske terminologije). Avtor ob tem pronicljivo dodaja, da gre za podoben primer, kot je nekoliko bolj uveljavljen karantanski.

Moderno smučanje se je v slovenske kraje seveda razširilo z Norveške prek nemških dežel ob koncu 19. stoletja in doživelo razmah med svetovnima vojnama. Njegov razvoj, vključno z bogatimi ilustrativnimi primeri, avtor zadosti plastično prikaže in ga na bralca prijazen način privijuga na Slovensko. Študije slovenskih primerov zgodnje faze modernega smučanja pred prvo svetovno vojno, značilnosti iz njegovega silovitega razmaha in razvoja med obema vojnama z organizacijskim pregledom, kot tudi tehnični razvoj smučanja s specializacijo, formiranjem smučarskih strokovnih profilov in smučarskimi tekmami predstavi na bogatem gradivu, pri čemer odstopa od problemskega pristopa. Omenjena poglavja so kljub avtorjevim zadržkom precej tehnicistična in sledijo deskriptivno-dogodkovnemu pristopu. Toda ob dejstvu, da se profesionalni poklicni zgodovinarji s to tematiko pravzaprav še niso ukvarjali (nekaj del amaterskih zgodovinarjev je sicer zavirljive kakovosti), takšna avtorjeva odločitev ni presenetljiva, še manj napačna.

Batagelj pa omenjenemu navkljub seveda ne prezre kulturnozgodovinskega koncepta, saj navedena poglavja, ki so že sama po sebi prostorsko široka in bolj problemska, kot bi sklepali po naslovih, »uvede« z analizo odnosa do gora in do zime ter z orisom sprememb v načinu življenja meščanske dobe. Torej s pretresom »pogojev«, ki »športni dobi« do druge svetovne vojne omogočijo, da osvoji »civilizacijski model zahodnega vsakdanjika«. Velika »dodana vrednost« knjige je tako

tudi to, da avtor nekatere doslej interpretativno prepoznane strukture meščanske družbe dodatno osmisli, nekatere pa deloma vrednoti na novo.

Poleg vzrokov, ki so vzpostavili smučanje kot množično prakso v slovenski družbi in ga »zasidrali v njen nacionalni imaginarij«, se Batagelj z enako vnemo posveti njegovim družbeno zaznavnim posledicam. Vsestranski razrez pojava prodirajočega smučanja se namreč dotika tako podobe spolov, turizma, zdravstvenih in moralnih vidikov kot nacionalnega vprašanja, politike in vojske. S čim več »družbenega« torej, z vsem, kar pripomore k temeljitejšim odgovorom na vprašanja, zakaj, kako in od kdaj je smučanje »slovenski fenomen« in zakaj je smučarska tradicija po avtorjevo izum. V kratki in strnjeni obliki: Zakaj in kako je smučanje postalo slovenski nacionalni šport? Na videz preprosto; pri tem je šlo za »propagandno kulturni projekt«, kjer se je trudilo poriniti smučanje v tradicijo. Šlo je (in še gre!) za hobsbawmovsko ritualizacijo preteklosti, ki avtomatično implicira na kontinuiteto. Mi, Slovenci, naj bi od vseskozi smučali, tako da je smučanje konstitutivni del naše kolektivne identitete. Če povzamemo avtorja: »Smučanje se je dokazalo kot pomemben del gradnje in zrcaljenja (samo)podobe slovenstva.«

Batageljeva knjiga, ki je izšla v Zbirki Zgodovinskega časopisa kot 38. zvezek, je nedvomno temeljita študija, ki temelji na izjemno obsežnem gradivu. Poleg številnih arhivskih institucij velja posebej izpostaviti, da je avtor prečesal tudi nad vse zanimivo gradivo Jugoslovanske zimsko-športne zveze, ki ga hrani ljubljanska Fakulteta za šport. Tematiko je vpenjal v družbeni in prostorski koncept na podlagi številne literature, ki je - za slovenskega zgodovinarja - v nadpovprečni meri tuja. Pregledal je tudi več kot dvajset najrazličnejših serijskih publikacij iz obdobja od klasičnih političnih dnevnikov do revij Lovec in Vrtec, s čimer se je uspešno »približeval« različnim smučarskim ciljnim publikam. Monografija je vrh vsega tudi bogato slikovno opremljena.

V širšem evropskem historiografskem kontekstu je Batageljevo delo izviren in podroben »study of Slovenian case«, ki je zato široko poveden - tako geografsko kot problemsko. Knjiga je namreč zanimiva tudi onkraj meja slovenskega zgodovinarstva (pri tem lahko le obžalujemo, da vsebuje le dve strani dolg povzetek v angleškem jeziku), prav tako pa je nedvomno dobrodošlo branje za zgodovinarje drugih področij in tematik - od klasičnih političnih zgodovinarjev do strokovnjakov za gospodarski in socialni razvoj. V tem kontekstu bi veljalo še posebno poudariti njeno širšo družbeno pomembnost, saj utegne imeti potencialne zdravilne učinke tudi na slovensko samopodobo (če bodo - in upamo lahko, da bodo - njeni izsledki prodrli med ljudi). Avtor ob tem sicer skromno zapiše, kako se zaveda, da je delo prvenec, in si zato ne domišlja, da gre za popolno sintezo slovenske smučarske zgodovine. S tem vsekakor velja soglašati, toda upošteva aktualen interpretativni okvir, koncept pristopa in osmislitev tez (vse na izjemno bogatem gradivu) moremo domnevati, da bo Batageljeva študija kljub prvenstvu postala del standardnega korpusa slovenskega zgodovinarstva.

Jure Gašparič